

**Nərmin Ələddin qızı Hüseynova**

*Naxçıvan Dövlət Universitetinin fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorantı*

<https://orcid.org/0009-0005-4159-6458>

E-mail: [aliyevanarmin92@gmail.com](mailto:aliyevanarmin92@gmail.com)

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(6\).248-252](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(6).248-252)

## **TƏLƏBƏ GƏNCLƏRİN XARİCİ DİLİ ÖYRƏNMƏLƏRİNDƏ MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI ƏLAQƏLƏRDƏN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ**

**Narmin Aladdin Huseynova**

*doctorial student in the program of doctor of philosophy  
of Nakhchivan State University*

## **THE IMPORTANCE OF USING INTERCULTURAL CONNECTIONS IN STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE LEARNING**

**Нармин Аладдин гызы Гусейнова**

*докторант по программе доктора философии  
Нахичеванского Государственного Университета*

## **ЗНАЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЕЙ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖЬЮ**

**Xülasə.** Təcrübələrdən məlum olur ki, tələbə gənclərin dil öyrənmələrində səmərəli nəticələrin əldə olunması yalnız kitab üzərində işlərlə, yaxud müəllimin izahat işləri, şərhləri, testlərin yerinə yetirilməsi ilə mümkün deyildir. Dil öyrənmədə o dili öyrəniləcək xalqın mədəniyyəti ilə, insanların həyat tərzini, məişəti ilə tanış olmalı, xüsusilə o xalqın ədəbiyyatı, mədəniyyəti, tarixi, həmçinin dahi şəxsiyyətləri, yazıçı və şairləri ilə tanış olmalı və onları öyrənməlidir. Dilin öyrənilməsində nə qədər çox mənbələrlə. İnsanlarla, mədəniyyətlərlə, əlaqədə olunarsa, insanlarla ünsiyyət və münasibətdə olunarsa o zaman dili daha səmərəli və keyfiyyətli öyrənmək olar.

**Açar sözlər:** Dil, mədəniyyət, mədəniyyətlər arasındakı münasibətlər, kommunikasiyalar

**Abstract.** It is known from experience that it is not possible to achieve effective results in language learning for students and young people only by working on books or by the teacher's explanatory work, comments, and taking tests. In language learning, one should get acquainted with the culture of the people whose language will be studied, the lifestyle and daily life of its people, especially the literature, culture, history, as well as the geniuses, writers and poets of that people and study them. The more sources in language learning. If one is in contact with people, cultures, and communicates with people, then one can learn the language more efficiently and qualitatively.

**Keywords:** Language, culture, intercultural relations, communications

**Аннотация.** Опыт показывает, что достижение эффективных результатов в изучении языка студентами невозможно лишь за счёт работы с учебником, объяснений и комментариев преподавателя или выполнения тестов. При изучении языка необходимо знакомиться с культурой народа, на котором говорят на этом языке, с его образом жизни и бытом. Особенно важно изучать литературу, культуру, историю этого народа, а также его великих личностей, писателей и поэтов. Чем больше человек взаимодействует с различными источниками, людьми и культурами, чем активнее он общается и устанавливает отношения, тем более эффективно и качественно он осваивает язык.

**Ключевые слова:** язык, культура, межкультурные отношения, коммуникации

Dil mədəniyyətin və mədəniyyətlərarası insanlar, xalqlar, ölkələr bir-birilə ünsiyyət və münasibətlərin təməlidir. Məhz dilin köməyi ilə münasibət qurur, bir-birinin təcrübə və mədəniyyətləri ilə tanış olmaq.

niyyətlərini öyrənir və təbii ki, dil öyrənmədə də təcrübələrini də artırmış olurlar. Xüsusilə deyə bilərik ki, dil mədəniyyəti olmadan insanın cəmiyyətdə normal həyatı mümkün deyildir. Məhz dilin sayəsində mədəniyyətlər özləri də inkişaf edir, dilin sayəsində mədəniyyətlər nəsil-dən-nəsilə ötürülür və yeni nəsillər öz ana dillərini mənimləməklə bərabər, başqa bir xarici dili və onun mədəniyyətini öyrənərək öz təcrübələrini daha da təkmilləşdirmiş və genişləndirmiş olurlar.

Bütün bunlarla bərabər dil təfəkkürlə sıx bağlıdır, dil insanın fikri və düşüncəsidir. Mədəniyyətlər arası münasibətdə insanın təfəkkür və dünyagörüşünün inkişafında, insanın şəxsiyyətinin formalaşmasında təfəkkür mühüm amildir. Hər bir xalqın, hər bir millətin var olmasının ən başlıca səbəbi onun özünəməxsus, öz dilinin, öz təfəkkürünün olmasıdır. Biz də qürurla deyirik ki, bizim ana dilimiz var, bu dili, mənəvi dəyərlərimizi qoruyub bu günlərimizə qədər gətirib çıxarmışdır. Ulu Öndər Heydər Əliyev deyirdi ki, hər bir xalqın öz dili, öz mədəniyyəti vardır. Mən fəxr edirəm ki, ...Azərbaycan dili bu qədər zəngin bir dildir, bu qədər bədii ifadələrlə doludur və biz həyatın bütün sahələrinə aid olan fikirlərimizi öz ana dilimizdə sərbəst ifadə edə bilərik. Doğma ana dilimiz olan Azərbaycan dili xalqımızın milli sərvətidir. Tarix yaşadığca xalqımız bu sərvətin qayğısına qalmalı və dilimiz gələcək nəsillərə ötürülməlidir (1).

Dil öyrənmək insanın təfəkkürü, təxəyyülü, nitqi, mədəni səviyyəsi ilə sıx bağlıdır. Dil öyrənməyə başqa xalqların mədəniyyətinə nüfuz etmək insanın özünün mədəni simasını dəyişdirir, inkişaf etdirir və formalaşdırır. Hər bir xalqın, hər bir millətin var olmasının ən başlıca səbəbi onun özünəməxsus dilinin olmasıdır. Biz də fəxrlə deyə bilərik ki, bir xalq olaraq zamanın bütün çətinliklərindən ləyaqətlə çıxaraq dilimizi, mənəvi dəyərlərimizi qoruyub bu günlərimizədək gətirib çıxarmışdır.

Xarici dilin öyrənilməsində mədəniyyət və mədəniyyətlərarası münasibətlərin rolu, xalqın həyatı və məişəti ilə tanışlıq dilin ali məktəb auditoriyalarında öyrənməkdən daha geniş, daha əhatəli, daha səmərəli bir çərçivəyə malikdir. Çünki dil bir xalqın həyat tərzini, ənənələrini və düşüncə sistemini, təfəkkürünü daha geniş əks etdirir.

Xalqın mədəniyyətini öyrənmək tələbələrə yalnız dilin qaydalarını öyrətməkdən daha çox,

onların mədəniyyətlərarası kommunikasiya və anlayışlarını inkişaf etdirmələrinə, leksikonların zənginləşməsinə kömək edir. Nəticədə, dil öyrənmə prosesində mədəniyyətin tətbiqi tələbələrin dünyagörüşünü genişləndirir və onların yeni mədəniyyətlərə olan münasibətlərini daha da zənginləşdirir və nəticədə dilin incəliklərini, xalqın ifadələrini daha yaxşı öyrənməyə səbəb olur.

Bunu da qeyd edək ki, xarici dilin öyrənilməsində xalqın maarif və mədəniyyətinin rolu təkcə dilin, quruluşunu və leksikasını öyrənməyə, dilin zənginləşməsinə təsir etmir, eyni zamanda tələbələrin həmin ölkənin mədəniyyətinə olan münasibəti, o mədəniyyətə şəxsi fikir və düşüncələrini, dünyagörüşünü formalaşdırır. Bu proses, dilin yalnız sözdüzülmüşünü, semantikasını, leksikasını öyrənmək deyil, həm də, həmin dilin təmsil etdiyi xalqın düşüncə tərzini, dünyaya baxışını, siyasətini, milli dəyərlərini və həyat fəlsəfəsini başa düşməyə, öyrənməyə imkan verir.

Tələbə – gənclər ingilis dilini öyrənirsə, müxtəlif hazırlıqlara, kurslara gedirsə, testlərə cavab verməkdə yüksək ballar toplayırsa – amma, onun ingilis milli dəyərlərindən, tarixindən, ədəbiyyat və mədəniyyətindən, müasir siyasətindən, xəritədə yerini bilməkdən, dünya siyasətində mövqeyindən, hətta incəsənətindən, idmanından xəbəri yoxdursa, yaxud da dünyaca məşhur olan Şekspirdən heç xəbəri yoxdursa bu dili öyrənməyin nə əhəmiyyəti vardır. Bu yalnız dili süni əzbərləməkdir, testlərə düzgün cavab vermək, beyni xarici dil sözləri ilə yükləməkdir. Belə dil öyrənmə uzun sürməyəcək, tətbiq edilməyəcək və tez bir zamanda unudulacaqdır. Tələbə Şekspiri orijinaldan oxumaqla xeyli yeni sözlər, ifadələr öyrənmiş olacaqdır. Çünki, Şekspir canlı dilləri, dialoqları əsərində verməklə ingilis dilini xeyli zənginləşdirmişdir.

Tələbə öyrənir ki, Şekspir əsərlərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsinin xüsusi əhəmiyyəti olmuşdur. Şekspiri tərcümə etməyə cəhd göstərmiş ədiblər Şekspir fikrinin, onun zəngin dilinin və ifadələrinin dilimizdə səslənməsi yollarını tapmaqla həmçinin tərcümə sənətimizi də inkişaf etdirmiş və dili zənginləşdirmişlər. Şekspirin yüksək bədii səviyyədə, məharətlə tərcümə edilən əsərlərinin Azərbaycan teatrlarında tamaşaya qoyulması səhnə mədəniyyətimizin inkişafında böyük rol oynamış, rejissor və aktyorlarımızın bir qismi Şekspirin əsərləri ilə öz böyük

istedadını nümayiş etdirə bilmiş, bir çox ədiblərimiz Şekspir əsərlərini doğma dilimizə çevirməklə öz rəngarəng tərcüməçi istedadını da üzə çıxarmışdır.

Tələbə Şekspir mədəniyyətini öyrənərkən həmçinin öyrənir ki, Azərbaycan poeziyasında sonet janrına müraciət edən ilk şairimiz Mikayıl Müşfiq olmuşdur. O, 1928-1937-ci illər arasında 12 sonet yazmışdır.

Etnoqraflar eyni sosial şəraitdə yaşayan insanlara xas olan hiss və düşüncələri, davranışları, həyata baxışlarını təsvir etmək üçün “mədəniyyət” sözündən istifadə etmişlər.

Bu mənada “mədəniyyət” sözü cəmiyyət tərəfindən qəbul edilən insanın gündəlik davranışını, həyat tərzini, insanlarla ünsiyyət və münasibətini, inancını tənzimləyən psixopedaqoji, sosial qaydalar kompleksini nəzərdə tutur.

Buna baxmayaraq əksər ölkələrdə – o cümlədən ölkəmizdə mədəniyyət daha geniş anlamda, daha üstün anlayışda işlədilir. Belə ki, mədəniyyət dedikdə xalqın əsrlər boyu yaratdığı tarixi əsərlər, maddi- mədəniyyət və tarixi abidələri, tarixi məkanları, dünya mədəniyyətinə verdiyi töhfələri, dahi şəxsiyyətləri, rəsm əsərləri, incəsənət nümunələri, dəyərli bədii, elmi ədəbiyyat nümunələri, şair və yazıçıları, alimləri, mütəfəkkirləri başa düşülür.

Mədəniyyət – insanların həyat fəaliyyəti formalarının müxtəlifliyi, mücərrəd anlayışda həyatın becərilməsi, onun insanlaşdırılması, xalqların tarixi, mədəni yaddaşdır. O, sivilizasiyaların və etnosların ayrılmaz tərkib hissəsidir.

Mədəniyyət xalqın özüdür. Mədəniyyət insanın özüdür. Planetimizdə mədəniyyətlərin müxtəlifliyi insan birliklərinin ən böyük dəyəridir; buna, bəzən, inteqral mədəniyyət deyilir. İnsan mədəniyyət vasitəsi ilə özünün müstəqil fərd, cəmiyyətin üzvü, bütövlülüyün bir cəhəti olduğunu dərk edir. İnsan mədəniyyət vasitəsi ilə dil öyrənir, xalqın mənəvi dəyərlərini mənimsəyir.

Xarici dilin öyrənilməsində mədəniyyətin rolu, təkcə sözlərin və ifadələrin öyrədilməsindən ibarət deyil, bu daha geniş və daha mənalıdır. Dil öyrənmək, yalnız yeni sözlər və ifadələrlə tanış olmaq deyil, həm də həmin dilin təmsil etdiyi xalqın həyat tərzini, dəyərlərini və mədəniyyətini, folklorunu, təhsilini, maraqlı məkanlarını, yerlərini öyrənməyi tələb edir.

Dil, bir ölkənin, cəmiyyətin tarixini, sosial mədəniyyətini, ölkənin strukturlarını və kollek-

tiv yaddaşını daşıyan bir vasitədir. Bu səbəbdən, xarici dil tədrisində mədəniyyətin nəzərə alınması, tələbələrə yalnız dilin texniki tərəflərini deyil, həm də həmin dilin içində olduğu mədəni mühiti, xalqın dəyərlərini başa düşməyə imkan yaradır.

Mədəniyyətlərarası əlaqələrin genişlənməsi dilin tədrisi prosesinə və dilin öyrənilməsinə yeni tələblər qoyur. İngilis dili təkcə kommunikasiya, ünsiyyət vasitəsi deyil, eyni zamanda müxtəlif mədəniyyətlərin öyrənilməsidir, müxtəlif xalqların, insanların həyat tərzini, məişətini öyrənməkdir. Bu cəhətdən ingilis dilinin tədrisində tələbələrin mədəniyyətlərarası ünsiyyət qabiliyyətlərinin, kommunikativ bacarıqlarının formalaşdırılmasının mühüm əhəmiyyəti vardır.

Bəzi ölkələrdə, məsələn Türkiyədə həm “Kültür”, həm də “mədəniyyət” anlayışları istifadə edilir. “Kültür” insanın, bir icmanın, bir toplumun davranışını, ünsiyyətini, insanlara münasibətini, tərbiyəsini, nəzakət və ədəbini bildirən, ümumilikdə yaratdığı milli-mənəvi dəyərlər kompleksi anlayışdır. Mədəniyyət isə yuxarıda dediyimiz kimi daha geniş anlamda başa düşülən bir anlayışdır.

Məşhur etnoqraf Lev Qumilyov etnosun qorunmasında dil ünsürünün ən vacib amil olduğunu qeyd edirdi. Qururluq ki, bu dildə danışan 50 milyondan çox həmvətənimiz dünya mədəniyyətinə böyük şairlər, yazıçılar, alimlər, siyasətçilər və dahilər bəxş etmişdir.

Dil öyrənmədə, təmiz ana dilində və başqa müxtəlif dillərdə səlis danışmağı biz Ulu Öndər, Milli Liderimiz Heydər Əliyevdən və onun varisi, dünya liderlərinin ən qabaqcıl nümayəndəsi möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevdən öyrənməli, onların dilə münasibətini və dildən necə məharətlə istifadə etmələrini mənimsəmək lazımdır.

Dil mədəniyyətinə münasibət barədə Ulu Öndər deyirdi: “İnkişaf etmiş zəngin dil mədəniyyətinə malik olan xalq əyilməzdir, ölməzdir, böyük gələcəyə malikdir. Ona görə də xalqımıza ulu babalardan miras qalmış bu ən qiymətli milli sərvəti hər bir Azərbaycan övladı göz bəbəyi kimi qorumalı, daim qayğı ilə əhatə etməlidir. Bu onun müqəddəs vətəndaşlıq borcu olmalıdır”.

Heydər Əliyev bu dahiyana fikri ilə dili əyilməzliyin, ölməzliyin simvolu sayır, onu milli sərvət adlandırır, bu müqəddəs mirasın babalarımızın əmanəti olduğunu, qorunmasını isə vətəndaşlıq borcu hesab edir və onu gənclərə, gənc

nəslə əmanət edir. Heydər Əliyev istər rus dilində, istərsə də Azərbaycan dilində çox təmiz danışaraq, işlənməkdə olan dilimizi daha da zənginləşdirir, təkmilləşdirir.

Bu da onun tələbə gənclik illərində çox müəllimlik olmasından, xarici klassikləri onların öz dilində oxumasından irəli gəlmişdir. Heydər Əliyev Naxçıvan Pedaqoji Texnikumunda oxuduğu illərdə tələbə yoldaşları, müəllimləri xatirələrində onun çox müəllimlik olduqlarını söyləyirdilər. Onlar bildirirdilər ki, Heydər Əliyev tələbəlik illərində yoldaşları arasında böyük hörmət və nüfuz qazanmış və özünü həmişə fəal bir şəxsiyyət kimi aparmışdır. Qətiyyətli, məqsədyönlü, fəal və təşəbbüskar olmuşdur. Onda elmlərə yiyələnmək, kitab oxumaq, ictimai işlərdə fəal iştirak etmək həvəsi daim yüksək olmuşdur. Öz düşüncə tərzini, həyata baxışı, insanlara münasibətlərlə həmişə fərqlənmişdir. 1930-cu illərdə Naxçıvanda zəngin Milli Kitabxana var idi. Heydər Əliyev tez- tez bu kitabxanaya gedər və buradakı kitabları həvəslə müəllimlik edərdi. Bədii ədəbiyyata həvəsi çox yüksək idi. O rus, Avropa klassiklərinin əsərlərini orijinaldan müəllimlik edir. Rus dilini gözəl bildiyindən Lev Tolstoyun “Hərb və sülh” romanını orijinaldan oxuyub məzmununu tələbə yoldaşlarına danışır... (3)

Ulu öndər çıxışlarının birində – 1997-ci il 30 oktyabrda Azərbaycan yazıçılarının onuncu qurultayındakı nitqində deyirdi: “Şəxsən mən ədəbiyyatı çox sevən adamam və gənc vaxtlarımdan, hətta uşaqlıqdan, məktəbdə ilk ədəbiyyat nümunələrini oxuyandan ədəbiyyatı sevmişəm... mənə bir insan kimi formalaşmağında, təhsilimdə, əxlaqımda, mənəviyyatımda ədəbiyyatın, mədəniyyətin çox böyük rolu olmuşdur. Mən orta məktəbdə oxuyarkən Azərbaycan şairlərinin, yazıçılarının bütün əsərlərini sevə-sevə oxumuşdum... O illərdə, o uşaqlıq və gənclik illərində onlar mənə o qədər təsir edib ki, mən onları unutmamışam. Bu “oxumuşam, unutmamışam” sözləri sadəcə bir fikir deyil. Yəni onlar mənə təsir edib, mən onlardan bəhrələnmişəm, mənəvi qida almışam” (2). Bəli, budur insanın kamilləşməsi, zənginləşməsi, dahi şəxsiyyət kimi formalaşmasıdır.

**Problemin aktuallığı.** Ulu öndər dilin öyrənilməsində, insanın formalaşmasında bildirirdi ki, ilk növbədə xalqın mədəniyyətini öyrənmək lazımdır. Mədəniyyət isə “birinci növbədə... ədəbiyyat xaric

dimlərinin yaratdığı əsərlər, tarixi memarlıq abidələri və böyük şairlərimizin, mütəfəkkirlərimizin yazdığı əsərlərdir” (2). Bunların öyrənilməsi həmişə aktual və əhəmiyyətlidir. Bu cəhətdən tələbə gənclərimiz – “düşünmək yaşamaq deməkdir”, deyən Şekspiri, “Təkrar biliyin, ögey anasıdır, tətbiq etmək anasıdır” – deyən Tekkereyi və başqalarını orijinaldan oxuyub anlamağı bilməlidir.

**Problemin yeniliyi.** Ulu Öndərin layiqli davamçısı, müzəffər ordumuzun Baş Komandanı, ağıllı, müdrik siyasəti ilə Regionda sülhün, barışın yaradıcısı, banisi və etibarlı təminatçısı bir neçə dildə dünya liderləri qarşısında nitq söyləyən, saatlarla jurnalistlərə onların öz dillərində - ingilis, fransız, rus, türk və s. dillərdə cavab verən möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev ABŞ – da, Vaşinqtonda “Ağ ev”də çox yüksək qiymətləndirilməsi və sülhün banisi, yaradıcısı, təminatçısı kimi dəyərləndirilməsi milli iftixar hissləri yaradır.

44 günlük Vətən müharibəsində qazandığımız qələbənin “Ağ Ev”də siyasi və diplomatik müstəvidə təsdiqi onu göstərdi ki, İlham Əliyev Beynəlxalq münasibətləri yüksək səviyyədə idarə etmək bacarığına malikdir. Dünyanın 1 nömrəli paytaxtının bir nömrəli ofisində təşkil olunan görüşündə tarixi razılaşmalar İlham Əliyevin beynəlxalq arenada müdrik siyasətini, ağıl və zəkasını ortaya qoymuş oldu. O müdrik diplomatik siyasəti, manevrləri ilə sülhə maneçilik törədənlərin də yerini göstərdi.

ABŞ Prezidenti Donald Tramp: “Siz böyük lidersiniz!” ifadəsi ilə İlham Əliyevin böyük dövlət xadimi kimi dünya miqyasında artan nüfuzunu, “Böyük lider” olduğunu təsdiqlədi. Çünki ABŞ prezidenti bilirdi ki, sülh razılaşması təkcə Ermənistanla münasibətləri normallaşdırmaq deyil, həm də regionda iqtisadi layihələrə töhfə vermək və beynəlxalq müstəvidə yeni mərhələnin əsasını qoymağa xidmət edir. Bütün bu nailiyyətlər yalnız dili bilməklə bitmir, dildən necə istifadə etmək, dilə mənə verərək, onu mənəvi mədəniyyətin, pragmatik prosesin tərkib hissəsinə çevirərək tətbiq etmək insana, xalqına uğur qazandıra bilər.

**Problemin praktik əhəmiyyəti.** Mədəniyyətlərarası ünsiyyət müasir dil tədrisinin ayrılmaz tərkib hissəsidir və bu prosesdə sərbəst söz birləşmələrinin, dialoqların, fəal ünsiyyət vasitələrinin təşkili mühüm rol oynayır.

Beləliklə, dil öyrənilən ölkənin mədəniyyəti ilə tanışlıq, dil öyrənilənlərin daha geniş perspektivlərə sahib olmalarına, öz mədəniyyətləri ilə müqayisə edərək daha açıq fikirli olmalarına və nəhayət dilin daha səmərəli və daha keyfiyyətli öyrənilməsinə kömək edir.

### **Ədəbiyyat**

1. Heydər Əliyev. Bakı Dövlət Universitetinin 75 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə nitqindən (Respublika Sarayı, 26 noyabr 1994-cü il).
2. Heydər Əliyev . Azərbaycan Yazıçılarının X qurultayında nitq // Xalq, 30 oktyabr, 1997 –ci il.
3. Hüseynzadə L.T. Xalqın müəllimi. –Bakı: 2008. –126 s.

**Redaksiyaya daxil olub: 04.11.2025**